

Türkiye’de Transfer Harcamaları İle Gelir Dağılımı Arasındaki İlişki

Ebru Yalçın¹

Özet

Gelir dağılımında eşitsizliği ve yoksulluğu azaltmak amacıyla kullanılan maliye politikası araçlarından biri olan transfer harcamalarının bütçe içindeki payının yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. Bu çalışmada, hane halkına yapılan transferler ve sosyal yardımların gelir dağılımı üzerinde etkisini değerlendirmek üzere Granger nedensellik analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular, transfer harcamalarından Gini katsayısına doğru tek yönlü bir nedensellik bulunduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, doğru hedeflenmiş transfer harcamalarının, sosyo-ekonomik dengeyi sağlama ve gelir eşitsizliğini azaltma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

1. GİRİŞ

Bir ülkedeki refahı arttırmak iktisat politikalarıyla ulaşılmak istenen nihai hedeflerden biridir. Ekonomik büyüme, refahın artırılması için bir gerek koşul olmakla beraber yeter koşul değildir. Ekonomik büyümenin, toplumun çeşitli kesimlerine ne şekilde sirayet ettiği ve yaşam standartlarında ne tür değişiklikler yarattığı ile bu kesimler arasında nasıl dağıldığı ve devletin bu dağılımdaki rolünün ne olması gerektiği yönündeki sorunsal çerçevede, refah kavramını bütüncül bir şekilde ele almayı mümkün kılmaktadır.

Bir politika ögesi olarak genel geçer bir tanımı bulunmayan refah, normatif nitelikli bir kavram olduğu için devletin ekonomideki görece ağırlığına ilişkin iktisadi kabullerden bağımsız bir şekilde açıklanamamaktadır. Bu sebeple ortak ölçüm birimlerinin saptanması, değer yargılarıyla şekillenen normatif yaklaşımlara analitiklik kazandırmaktadır. Refah, pek çok sosyo-ekonomik faktör tarafından belirlenmektedir ancak iktisadi tartışmalara konu edildiğinde, ölçülebilirlik ve karşılaştırılabilirlik açısından elverişli oldukları

1 Kutahya Dumlupınar University, ebru.kocak@dpu.edu.tr, ORCID:0000-0001-9904-8001

için daha çok gelir ve servete dayalı olarak ölçülmektedir (Kirmanoğlu, 2014). Bu çalışmada, gelir dağılımındaki bozulmayı azaltmak ve düşük gelirli bireylerin refahını arttırmak için yapılan nakdi karşılıksız ödemeleri kapsayan sosyal transferler ile hanehalkına yapılan transfer ödemelerinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri ele alınmaktadır.

Gelirin bir ülkedeki dağılımı adalet ve eşitlik kriterlerine göre değerlendirilebilir. Ancak matematiksel ifadelerle imkan verdiği için iktisadi yazında eşitsizliğin temel alınması kaçınılmaz olmuştur (Dayar ve Akıncı, 2020). Çalışmaya konu edilen Gini katsayısı, gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden biridir ve milli gelirin bir toplumdaki görece dağılımını ölçmektedir (Afonso vd., 2010). Gini katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Bu değer 0’a yaklaşması gelir dağılımında eşitliğin arttığını ve 1’e yaklaşması ise gelir dağılımında bozulmayı işaret etmektedir (Karabulut vd., 2016).

Çalışmada Türkiye’de uygulanan gelir dağılımı politikalarının bir parçasını oluşturan sosyal amaçlı transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerinde etkili olup olmadığı değerlendirilmektedir. Öncelikle gelir dağılımı politikaları ve transfer harcamaları ele alınmış ardından literatürde bu konuda yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Ardından Gini katsayısı ile kamu tarafından hanehalkına yapılan transfer harcamaları ve sosyal transfer harcamaları arasındaki ilişki Granger nedensellik analizi ile incelenmiştir. Hanehalkına yapılan transferler ile sosyal amaçlı transfer ödemelerinin Gini katsayısının Granger nedeni olduğunun saptanması nedeniyle, transfer politikalarının etkin bir şekilde uygulanmasının gelir dağılımında eşitsizliği azaltmada etkili olabileceği ortaya konulmuştur.

2. GELİR DAĞILIMI POLİTİKALARI VE TRANSFER HARCAMALARI

Gelir dağılımı kavramı, bir ülkede bir yılda elde edilen gelirin, geliri elde edenler arasındaki dağılımını göstermektedir (Akın, 2015). Bir diğer ifadeyle milli gelirin ekonomik birimler arasındaki oransal dağılımıdır (Şengür ve Taban, 2016:50). Gelir dağılımı toplumsal koşullar ve kamu politikaları tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenmektedir. Bir devletin temel yönetim felsefesi ekonomide kamunun görece etkisini belirlemektedir. Devletin etki alanının tam kamusal malların sunumu ile hukuk sisteminin ve piyasaların etkin işleyişini sağlayacak kurumsal düzenlemelerin tesisi ile sınırlı tutulması minimal devlet anlayışı olarak ifade edilmektedir. Devlete minimal bir rol biçen neo-klasik iktisatta piyasa başarısızlıkları, devletin ekonomiye müdahale etmesindeki iktisadi rasyonalityi biçimlendirmiş ve bu müdahale

mikroekonomik faktörlerle sınırlı tutulmuştur. Tam rekabet varsayımı altında, etkin kaynak dağılımının sağlanacağı ve bu dağılım neticesinde ortaya çıkacak bölüşümün adil olacağı kabul görmüştür (Pınar, 2019). Piyasanın işleyişinden kaynaklanan ve faktörel gelir dağılımı da denilen birincil gelir dağılımında, üretim faktörleri milli gelirden marjinal verimliliklerine göre pay almaktadır. Ancak üretim faktörlerinin marjinal verimliliğine göre belirlenen gelir dağılımı kaynak dağılımında etkinliği sağlamakla birlikte adil bölüşümü garanti etmemektedir (Karaş, 2024). Aksine etkinlik ve eşitlik arasında bir mübadale gözlenmektedir (İlgün, 2015).

Keynezyen iktisatla beraber devletin makroekonomik gerekçelerle piyasaya müdahalesi kabul görmeye başlamış, refahın maksimizasyonu ve gelirin adil dağılımı için maliye politikalarının aktif bir biçimde kullanılması fikri benimsenmiştir (Haller, 1985). Devletin çeşitli maliye politikası araçlarını kullanması yoluyla geliri yeniden dağıtması ikincil gelir dağılımı kavramını karşımıza çıkartmaktadır. Birincil gelir dağılımı fonksiyonel gelir dağılımını ifade ederken, ikincil gelir dağılımı bireysel gelir dağılımı olarak da ifade edilmektedir (Çiftçi, 2018). Kamu gelirleri ve/veya kamu harcamaları yoluyla yürütülen maliye politikaları vasıtasıyla milli gelirin yeniden dağılımı ikincil gelir dağılımı adını almaktadır (Ulbrich, 2003).

Afonso vd. (2010), demokratik toplumlarda, yüksek eşitsizliğe karşı toplumun daha az toleranslı olduğunu vurgulamaktadır. Politikacıların gelir veya tüketim dağılımını daha eşit hale getirmeyi amaçlayan politikalar uygulamaya koyma konusunda baskı altında olmasıyla 20.yy'da sosyal refah devleti anlayışı ön plâna çıkmaya başlamıştır. Sosyal refah devleti ya da refah devleti, ekonomik ve sosyal eşitsizlik ve güvensizlik karşısında devletin müdahale etmesi gerektiği fikrine dayanmaktadır (Durdu, 2009). Refah devleti, vatandaşlarına asgari bir gelir güvencesi sunan, çeşitli risk ve belirsizliklere karşı sosyal güvenliği tesis eden, tüm vatandaşların eğitim, sağlık, barınma, sosyal hizmetler gibi alanlarda imkanlarını artırma misyonu yüklenmiş bir devlet anlayışını ifade etmektedir.

Gelir dağılımına müdahale edici politikalar da esasında refah devleti anlayışının bir getirisidir ve gelir dağılımını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir (Afonso vd., 2010). Vergi sisteminde vergiler ile ödeme gücü arasındaki ilişkiyi sağlamak üzere artan oranlı vergi tarifeleri, en az geçim indirimi, istisna, indirim ve muafiyet gibi unsurların yer alması, vergi adaletinin sağlanmasında kullanılan temel araçlardan olup yeniden gelir dağılımının oluşturulmasında yararlanan doğrudan müdahale araçlarıdır (Ay ve Haydanlı, 2017). Gelir dağılımını doğrudan etkileyen bir diğer politika aracı ise transfer harcamalarıdır. Ancak transfer harcamalarının gelir

dağılımına etkisi, transfer harcamalarının türlerine göre farklılaşmaktadır. Faiz ödemelerinin gelir dağılımında eşitsizliği arttırması; düşük gelirli kişilere yönelik transferler ve sosyal amaçlı yapılan transfer ödemelerinin ise gelir dağılımında eşitsizliği azaltması beklenmektedir (Topuz ve Doğan, 2020).

2.1. Hanehalkına Yapılan Transfer Harcamaları ve Sosyal Transfer Harcamaları

Maliye literatüründe transfer harcamalarını kamu harcamaları sınıflandırmasına dahil ederek bunların etkilerini ilk kez ele alan 1928 yılında yayınlanan “A Study in Public Finance” adlı çalışmasıyla Pigou olmuştur (Dalton, 1928). Türkiye’de ise 1964 yılından beri kamu harcamaları; yatırım, cari ve transfer harcamaları olarak sınıflandırılmaktadır (Çetinkaya ve Aslantaş, 2019). 2003 yılından bu yana kullanılan analitik bütçe sınıflandırması harcamaların ekonomik, program, kurumsal ve fonksiyonel sınıflandırmasına olanak tanımaktadır. Çalışmada ele alınan transfer harcamaları ekonomik sınıflandırmada yer almaktadır.

Kamu harcamalarının sosyo-ekonomik etkilerini görmek üzere harcamaların ekonomik sınıflandırması yapılmaktadır. Ekonomik sınıflandırmada kamu harcamaları reel ve transfer harcamaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Çetinkaya ve Aslantaş; Batirel, 1979). Transfer harcamaları, milli gelirden bir artış sağlamayan, gelirin bireyler veya sosyal gruplar arasında el değiştirmesini sağlayan harcamalardır (Meriç, 2003). Bir diğer tanıma göre “*mal ve hizmetlerin kullanılması için gerekli olan satın alma gücünü toplumun bir kategorisinden diğerine nakleden devlet harcamalarıdır*” (Meriç, 2003; Nadaroğlu, 1991). Transfer harcamaları; cari transferler, sermaye transferleri ve faiz ödemeleri olarak sınıflandırılmaktadır.

Analitik Bütçe Hazırlama Rehberi’nde cari transferler “*Sermaye birikimi hedeflemeyen ve cari nitelikli mal ve hizmet alımını finanse etmek amacıyla karşılıksız olarak yapılan ödemeler*” olarak ifade edilmiştir. Ayrıca aynı işlemler analitik bütçe sınıflandırmasının kapsamında olmadığından aynı nitelikteki transferlerin bu kapsamda yer almayacağı; transferlerin nihai yararlanıcılara göre değil kime ödendiğine bağlı olarak sınıflandırılacağı belirtilmiştir. Analitik bütçe sınıflandırma sistemine göre cari transfer harcamaları; “faiz giderleri, cari transfer ödemeleri, görev zararları, hazine yardımları, kar amacı gütmeyen kuruluşlara yapılan transferler, hane halkına yapılan transfer ödemeleri, devlet sosyal güvenlik kurumlarından hane halkına yapılan fayda ödemeleri, yurtdışına yapılan transferler, gelirlerden ayrılan paylar, sermaye transferleri, yurtiçi sermaye transferleri ve yurtdışı sermaye transferleri” şeklinde sınıflandırılmaktadır (Analitik Bütçe Sınıflandırma Rehberi, 2019).

Hanehalkına yapılan transferler, hanehalkının eğitim, sağlık, barınma gibi ihtiyaçlarını sağlamak üzere hanehalkının cari nitelikli harcamalarına katkı yaparak refahlarında artış sağlamayı amaçlayan karşılıksız ödemeleri kapsamaktadır (Analitik Bütçe Sınıflandırma Rehberi, 2019). Transfer ödemeleri neticede, düşük gelirli kişilerin refahını arttırmak ve eğitim, sağlık gibi pozitif dışsallık sağlayan faaliyetlerin destelenmesini sağlamak üzere yapılmaktadır. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kullanılan başlıca kamu politikası araçlarından olan sosyal transfer harcamaları ile hanehalkına yapılan transferler Türkiye’de de gelir dağılımındaki bozulmayı azaltmak ve düşük gelirli bireylerin refahını arttırmak için yapılan nakdi karşılıksız ödemeleri kapsamaktadır (Çağan, 2023).

Aşağıdaki tabloda 2006 yılından 2023’e kadar gerçekleşen genel bütçe harcamaları ve bunlar içindeki hanehalkına yapılan transferler, hanehalkına yapılan diğer transferler ve sosyal amaçlı transferlerin miktarları yer almaktadır.

Tablo 1: Türkiye’de 2006-2023 Yıllarında Genel Bütçe Harcamaları ve Transfer Harcamaları (TÜFE (2003)’ye göre deflate edilmiştir)

Yıl	Genel Bütçe Harcamaları (Milyon TL)	Hane Halkına Yapılan Transferler (Milyon TL)	Hane Halkına Yapılan Diğer Transferler (Milyon TL)	Sosyal Amaçlı Transferler (Milyon TL)
2006	135934.78	399.84	199.53	13.98
2007	143004.29	439.29	288.57	40.00
2008	143539.75	439.56	392.37	276.66
2009	159828.36	475.35	479.61	616.56
2010	161542.60	512.33	324.55	894.62
2011	161684.57	580.31	541.86	1179.57
2012	171006.77	738.88	2386.85	1405.22
2013	178711.20	825.91	1623.03	2635.63
2014	179448.57	840.08	1006.20	3187.91
2015	188743.08	856.89	2056.79	3479.40
2016	202676.86	925.93	2374.52	3842.24
2017	211329.37	941.66	2384.66	3907.25
2018	221694.97	941.34	2999.68	3787.11
2019	233871.88	1450.01	2702.87	4746.44
2020	251951.26	1510.98	2891.39	4885.86
2021	280780.45	1506.99	4569.80	4791.13
2022	298440.03	1347.40	12300.28	4576.81
2023	436373.28	1426.04	11273.58	5234.64

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2024.

3. LİTERATÜR

Maliye politikalarının gelir dağılımı üzerindeki etkilerini kamu gelirleri ve kamu harcamaları perspektifinden inceleyen geniş bir literatür bulunmaktadır. İkincil gelir dağılımını transfer harcamalarının büyüklüğü ve kompozisyonu açısından ele alan çalışmaların ulaştığı sonuçların farklılaştığı görülmektedir.

Aktaş ve Dokuzoğlu (2021), 1996-2018 dönemini ve 60 ülkeyi kapsayan Dumitrescu-Hurlin panel nedensellik analizi sonucunda hem yüksek gelir grubunda yer alan ülkelerde hem de yüksek-orta ve düşük-orta gelirli ülkelerde yapılan sosyal transfer harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisini saptamıştır. Bu ilişkinin yüksek gelir grubuna dâhil olan ülkelerde nispeten daha güçlü olduğu görülmüştür.

Dayar ve Akıncı (2020), Türkiye’de 1987-2016 döneminde, kamu sosyal transfer harcamalarının kişisel gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi çoklu yapısal kırılmalı eşbütünleşme testi ile analiz ettikleri çalışmalarında, kamu sosyal transfer harcamalarının %1 artması durumunda Gini katsayısının % -0.505 oranında azaldığını tespit etmişlerdir. Bu sonuç, sosyal transfer harcamalarının gelir dağılımında eşitsizliği azalttığını göstermektedir.

Arısoy, Ünlükaplan ve Ergen (2010), Türkiye’de 1960-2005 döneminde sosyal harcamalar ve alt kalemleri (eğitim, sağlık ve sosyal koruma) ile iktisadi büyüme arasında uzun dönemli ilişkiyi Johansen-Juselius (1990) eşbütünleşme testi ile analiz etmiştir. Analiz bulgularına göre, sosyal harcamaların ve bu harcamaların alt bileşenleri olan eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarının iktisadi büyüme üzerinde pozitif bir etkisi vardır.

Akbulut vd. (2022), 2007- 2018 döneminde 27 AB üyesi ülke ile Türkiye’ye ait sosyal koruma yardımlarının bileşenlerinden olan aile, sağlık, emeklilik ve işsizlik yardımlarının bu ülkelerdeki yoksulluk oranlarına göre etkisini Driscoll-Kraay tahmincisi ile incelemiştir. Elde edilen bulgular, aile ve sağlık yardımlarının yoksulluk oranı üzerinde negatif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında, yaşlılık yardımları, dul/yetimlere ve engellilere yapılan yardımların yoksulluk oranı üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca medyan %50 üzerinde işsizlik yardımlarının yoksulluk oranına yönelik istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi saptanmamışken, medyan %70 üzerinde yoksulluğu arttırdığı ortaya konulmuştur.

Heady, Mitrakos ve Tsakoglou (2001), 13 AB üyesi ülkede yapılan nakit sosyal transferlerin eşitsizlik ve yoksulluk üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen bulgular, bu transferlerin tüm ülkelerde hem eşitsizliğin hem de yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olduğunu, ancak ülkeler arasında önemli

farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. Varılan önemli sonuçlardan biri, eşitsizlik ve yoksulluk üzerindeki etkinin genellikle (Belçika, Danimarka ve Hollanda gibi) milli gelirin büyük bir kısmını sosyal transferlere harcayan ülkelerde daha belirginken, Portekiz ve Yunanistan gibi düşük harcama yapan ülkelerde etkinin daha düşük olduğu yönündedir.

Benzer sonuçlara ulaşan Gottschalk ve Smeeding (1997), yüksek gelirli OECD ülkelerinde kamu tarafından yapılan transfer harcamaları ile gelir eşitsizliği arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ele alınan ülkelerin tümünde sosyal transferlerin gelir eşitsizliğini azalttığı; sosyal transferlerin GSYİH'dan aldığı pay ile doğru orantılı olarak bu etkinin anlamlılık gücünün arttığı ortaya konulmuştur.

Maitra ve Ray (2003), Güney Afrika için yaptıkları analizde, hanehalkına yapılan transfer ödemelerinin hanehalkı harcama kalıplarının büyüklüğünü ve kompozisyonunu önemli ölçüde etkilediği ve yoksulluğu azaltmakta etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak yazarlar, transfer ödemelerinin marjinal etkilerinin farklılık gösterdiğini vurgulayarak, üniter bir modelin geçerli olmadığını ifade etmektedir.

İlgün (2015), 17 OECD ülkesine yönelik ve 1995-2012 dönemini kapsayan statik panel veri analizi neticesinde kamu tarafından yapılan sosyal harcamaların gelir dağılımı üzerinde hem toplam harcamalar hem de sosyal harcamaların alt bileşenleri itibariyle anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir.

Afonso vd. (2010), 1995-2000 yıllarını kapsayan ve 26 OECD ülkesini ele aldıkları çalışmada veri zarflama yönteminden yararlanmışlardır. Ulaştıkları bulgulara göre eğitim oranı yüksek olan ülkelerde, kamu tarafından yapılan transfer harcamalarının etkisi daha yüksektir. Yazarlara göre, sosyal transfer politika hedeflerinin iyi belirlenmiş olması ve eğitim, sağlık gibi beşeri kalkınma unsurlarıyla tamamlayıcı bir politik çerçeve geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Yardımcıoğlu ve Yayla (2020), 2005-2017 yılları arasında yedi ülkeyi içeren panel eş bütünleşme testi ve FMOLS tahmincisi sonuçlarına dayalı olarak sosyal koruma harcamaları ve emekli maaş ödemelerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisinin incelemiştir. Yazarlar, emekli maaş ödemelerinin gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu ancak sosyal koruma harcamalarının gelir dağılımı üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı tespit etmiştir.

Devine (1983), ABD'de 1946-1976 yılları verilerine dayalı bir OLS analizi yapmıştır. Faktör paylarına göre sınıflandırılmış gruplara göre kamu

harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisinin farklılaştığını ortaya koymuştur. Buna göre kamu harcamaları gelir dağılımını emek lehine değiştirmektedir.

Eroğlu vd. (2017), 21 OECD ülkesinde 2004-2011 yıllarında gerçekleşen sosyal yardım harcamaları ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi panel eşbütünleşme ve Granger nedensellik testleri bulgularına dayanarak değerlendirmiştir. Buna göre, sosyal harcamalardaki %1’lik artış, Gini oranını %0,0015 oranında azaltmaktadır. Bir diğer deyişle, gelir dağılımı eşitsizliğinde %0,0015 oranında bir iyileşme sağlamaktadır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, kamu sosyal harcamalarının GSMH içerisindeki oranı Gini katsayısının Granger nedeni değildir. İşsizlik ve nüfus artışının gelir eşitsizliğini arttırdığı; ekonominin dışı açıklığı, eğitim harcamalarının GSYİH içerisindeki oranı, ortaokula katılım oranı ve 65 yaş üstü nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı değişkenleri ile Gini oranları arasında negatif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur.

Karaş (2024), farklı ülke gruplarında transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisini Gini katsayısına dayalı olarak incelediği çalışmada, gelişmiş ülkelerde transfer harcamalarının kamu harcamaları içindeki payının daha yüksek olduğunu ve toplam transfer harcamaları içinde sosyal yardımların payının artması durumunda gelir dağılımının daha eşit dağıldığını göstermiştir.

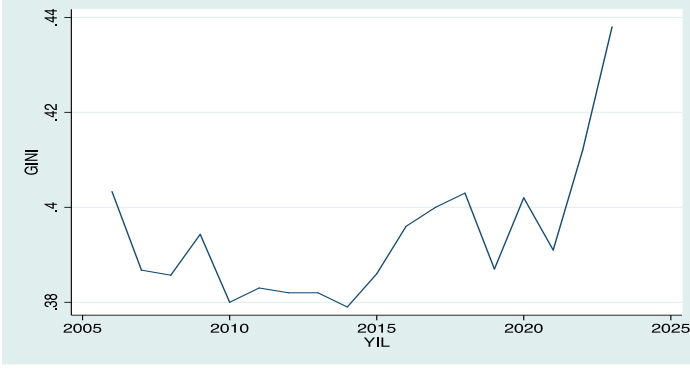
4. VERİ VE YÖNTEM

Çalışmada, Türkiye’de yapılan transfer harcamalarının gelir eşitsizliği üzerinde bir etkisi olup olmadığını değerlendirmek üzere eşbütünleşme analizi ve Granger nedensellik analizi yapılmıştır. Veriler 2006-2023 yıllarını kapsamaktadır ve yıllık frekanstadır. Ele alınan değişkenler Gini katsayısı ve genel bütçe harcamaları içinde yer alan transfer harcamalarının toplamıdır. Gini katsayısı verileri TÜİK veri tabanından; transfer harcamaları verileri ise Hazine ve Maliye Bakanlığı istatistiklerinden edinilmiştir. Transfer harcamaları toplamı; hane halkına yapılan transferler, hane halkına yapılan diğer transferler ve sosyal amaçlı transferlerden oluşmaktadır. Transfer harcamaları toplamı deflate edilerek reel hale getirilmiş ve analizde doğal logaritması alınarak kullanılmıştır.

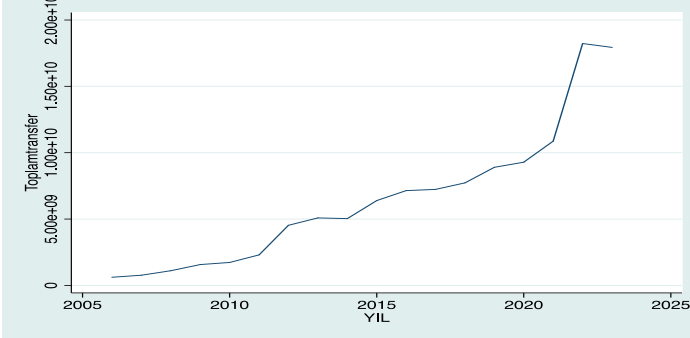
Çalışmada değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi zaman serisi yöntemleriyle test edilmiştir. Bu sebeple öncelikle serilerin durağanlığı sınanmış, ardından Johansen eşbütünleşme testi uygulanmış ancak değişkenler arasında eşbütünleşme saptanmamıştır. Sonraki aşamada VAR modeli için uygun gecikme uzunluğu belirlenmiştir. VAR modelinin geçerliliği için

gerekli tanısal testler yapılmıştır. Seriler arasındaki ilişkiyi görmek üzere Varyans Ayrıştırması yapılmıştır. Son olarak Granger nedensellik testi yapılarak değişkenler arası karşılıklı ilişki tahmin edilmiştir.

Değişkenlere ait serilerin grafikleri aşağıda sunulmuştur.

Grafik 1: Gini Katsayısı

Grafik 2: Toplam Transfer Harcamaları

4.1. BİRİM KÖK TESTİ

Serilerin durağanlığının saptanması modellerin doğruluğu ve güvenilirliği için önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra Engel ve Granger (1987) değişkenler arasındaki eşbütünlüşme analizinden önce değişkenlerin durağanlık derecesinin saptanması gerektiğini vurgulamıştır (Çil Yavuz, 2004:240). Çünkü eşbütünlüşme testleri ancak aynı dereceden bütünlüşük seriler arasında yapılabilmektedir.

Serilerin durağanlığını sınamak için Augmented Dickey-Fuller (ADF) birim kök testi ile Phillips-Peron (PP) birim kök testi yapılarak sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: ADF ve PP Birim Kök Testleri Sonuçları

DEĞİŞKEN	ADF		PP	
	Sabit Terimli ve Trendli	Sabit Terimsiz ve Trendsiz	Sabit Terimli ve Trendli	Sabit Terimsiz ve Trendsiz
GINI	-1.636 (0.7779)	-0.438 (0.9036)	-1.497 (0.8301)	-0.428 (0.9054)
ΔGINI	-4.721 (0.0006)	-3.982 (0.0015)	-4.753 (0.0006)	-3.980 (0.0015)
Intoplam	-1.814 (0.6978)	-1.729 (0.4160)	-1.715 (0.7443)	-2.053 (0.2637)
ΔIntoplam	-3.886 (0.0127)	-3.616 (0.0055)	-3.914 (0.0116)	-3.579 (0.0062)

Tablo incelendiğinde her iki değişkenin de seviyede durağan olmadığı ancak farkları alındığında durağan hâle geldikleri görülmektedir. Seriler I(1) seviyesinde bütünlük olduğu için eşbütünlük testi yapılması mümkündür.

4.2. EŞBÜTÜNLEŞME TESTİ

Zaman serisi analizlerinde, durağan olmayan seriler arasındaki uzun dönemli ilişki eşbütünlük testleri ile analiz edilmektedir. Johansen eşbütünlük testi, ele alınan serilerin aynı dereceden durağan olması durumunda uygulanabilmektedir (Demirgil, 2018: 126). Test sonuçları Tablo 3’te gösterilmektedir.

Tablo 3: Johansen Eşbütünlük Testi

Trend: constant Sample: 2008-2023				Number of obs:16 Lags:2	
maximum rank	parms	LL	eigenvalue	trace statistic	%5 critical value
0	6	54.873444	.	8.8207*	15.41
1	9	59.241125	0.42071	0.0853	3.76
2	10	59.283778	0.00532		

Johansen Eşbütünlük testinde rank değeri 0 iken “ H_0 : Hiçbir eşbütünlük yoktur” şeklindedir. Tablo incelendiğinde Trace istatistiği kritik değerden küçük olduğu için boş hipotezin reddedilemediği görülmektedir; seriler arasında eşbütünlük ilişkisi yoktur. Bu sebeple seriler arası eşbütünlük olması şartının sağlanmasını gerektirmeyen VAR modeli kurulmuştur. VAR modeli, bir serinin geçmiş değerlerinin, diğer serinin

mevcut ve gelecekteki değerleri üzerinde etkili olup olmadığı incelemeyi mümkün kılmaktadır.

4.3. VAR MODELİ İÇİN UYGUN GECİKME SAYISININ BELİRLENMESİ

Granger nedensellik testi, değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu testin ilk aşaması birim kök testleri yardımıyla serilerin durağanlığının saptanmasıdır. Sonraki aşama ise birinci farkı alınan serilerin gecikme sayısının belirlenmesidir. Granger nedensellik testi gecikme sayısına duyarlıdır ve gecikmeli terim sayısı nedenselliğin yönünü değiştirebilmektedir (Topuz, 2011: 60).

Tablo 4: Uygun Gecikme Sayısı

lag	LL	LR	df	p	FPE	AIC	HQIC	SBIC
0	30.8487				.000056	-4.12124	-4.12969	-4.02995
1	50.3341	38.971*	4	0.000	6.2e-06*	-6.33344	-6.35879*	-6.05956
2	51.8555	3.0429	4	0.551	9.3e-06	-5.97936	-6.02161	-5.52289
3	54.8994	6.0879	4	0.193	.000012	-5.84278	-5.90193	-5.20372
4	56.5227	3.2466	4	0.517	.000023	-5.50325	-5.57931	-4.6816

VAR modelinin gecikme uzunluğunun tespiti için Akaike, Hannan-Quinn, Schwarz-Bayesian bilgi kriterleri ile Son Kestirim Hatası ölçütü kullanılmıştır. Tümü de model için uygun gecikme sayısını 1 olarak belirlemiştir.

4.4. VAR MODELİNİN GEÇERLİLİĞİ İÇİN TANISAL TESTLER

4.4.1. OTOKORELASYON TESTİ

Regresyon modellerinde otokorelasyon sorunu hata terimleri arasında bir bağlantı olmasından kaynaklanmaktadır. Artıkların tesadüfi olarak dağılması otokorelasyon sorununu ortadan kaldıracaktır (Güriş vd., 2011: 199). Otokorelasyon sorununun tespiti için uygulanan testlerden biri olan Breusch-Goldfrey LM Testinde olasılık değerlerinin 0,05'ten büyük olması durumunda otokorelasyonun bulunmadığı kabul edilmektedir.

Tablo 5'te görüldüğü üzere serilerde otokorelasyon sorunu bulunmamaktadır.

Tablo 5: Lagrange-Multiplier Testi

lag	Chi2	df	Prob>chi2
1	2.6817	4	0.61243
2	3.3964	4	0.49381

H0: No autocorrelation at lag order

4.4.2. NORMALLIK TESTLERİ

Regresyon modellerinde artıkların normal dağılım varsayımının sınanması gerekmektedir. Jarque-Bera testi, artıkların normal dağılımını test etmektedir. Jarque-Bera testinde boş hipotez artıkların normal dağıldığı şeklindedir. Jarque-Bera olasılık değerinin 0,05’ten büyük olması durumunda artıkların normal dağılım gösterdiği kabul edilmektedir (Jarque ve Bera, 1987).

Tablo 6’da Jarque-Bera test sonuçlarının yer aldığı normallik sınaması bulunmaktadır. Buna göre seriler normal dağılım göstermektedir.

Tablo 6: Jarque-Bera Testi

Equation	chi2	df	Prob>chi2
GINI	0.093	2	0.95464
Intoplam	5.873	2	0.05305
All	5.966	4	0.20172

4.5. VARYANS AYRIŞTIRMA

Varyans ayırıştırma, VAR modellerinde artıkların analiz edilmesinde kullanılan bir yöntemdir. İstatistiki şokların değişkenler üzerinde yarattığı sayısal etkiler görülebilmektedir. Varyans ayırıştırması, bir değişkene ilişkin öngörü hata varyansının diğer değişkenler tarafından açıklanma oranını ifade etmektedir.

Etki-tepki analizi değişkenlerdeki değişimin işareti, süresi ve büyüklüğü ile ilgili bilgi verirken, varyans ayırıştırması ise değişkenlerin değişimi hangi oranlarda etkilediği hakkında bilgi sağlar. Varyans ayırıştırması, bağımlı değişkenlerdeki değişimlerin ne kadarının kendi şoklarından ne kadarının da diğer değişkenlerin şoklarından kaynaklandığını göstermektedir (Demirci, 2017:175).

Tablo 7’de 4 yıllık periyod yer almaktadır. Buna göre, 2. yılda Gini katsayısındaki değişimlerin %20’si transfer harcamalarındaki şoklardan,

%79'u ise kendi şokları tarafından açıklanmaktadır. 3. yılda Gini katsayısındaki değişimlerin %22'si ve 4. yılda ise %25'i transfer harcamalarındaki şoklar tarafından açıklanmaktadır.

Tablo 7: Varyas Ayrıştırma

Step	(1) fevd	(2) fevd
0	0	0
1	0	1
2	.203956	.796044
3	.223879	.776121
4	.256887	.743113

(1) *İrfname* = *varbasic*, *impulse* = *Intoplam*, and *response* = *GINI*

(2) *İrfname* = *varbasic*, *impulse* = *GINI*, and *response* = *GINI*

4.6. GRANGER NEDENSELLİK

Granger nedensellik testi, değişkenler arasındaki ilişkilerin yönünü göstermektedir. Bu sayede değişkenlerin tek yönlü ya da iki yönlü bir ilişkiye sahip olup olmadığı görülmektedir.

Tablo 8: Granger Nedensellik Testi

Equation	Excluded	chi2	df	Prob>chi2
GINI	Intransfer	8.8543	2	0.012
GINI	All	8.8543	2	0.012
Intoplam	GINI	1.1091	2	0.574
Intoplam	All	1.1091	2	0.574

Tablo 8 incelendiğinde ilk kısım için geçerli olan “Transfer harcamaları toplamı Gini katsayısının Granger nedeni değildir” şeklindeki boş hipotezin 0.012 anlamlılık düzeyinde reddedildiği görülmektedir. Genel bütçe harcamaları içinde yer alan transfer harcamaları toplamından Gini katsayısına doğru tek yönlü bir Granger nedensellik söz konusudur.

5. SONUÇ

Gelir dağılımında adaleti sağlamaya yönelik bütçe politikaları, ekonomik ve sosyal dengelerin korunması açısından merkezi bir rol oynamaktadır. Bu amaca ulaşmak için kullanılan temel araçlardan biri ise hane halkına

yapılan transferler ve sosyal amaçlı transfer ödemeleridir. Gelir dağılımında eşitsizliği azaltmak için transfer harcamalarının miktarının her geçen yıl arttığı görülmektedir. Bütçe harcamaları içinde büyük bir paya sahip olan bu harcamaların etkili olup olmadığının saptanması, kamu harcamalarının etkinliği ve gelir dağılımında adaletin sağlanması hususlarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

Çalışmada Türkiye’de yapılan transfer harcamalarının, gelir eşitsizliğinin bir göstergesi olan GINI katsayısıyla nedensel bir ilişkisi bulunduğu ortaya konulmuştur. Elde edilen bu bulgular, transfer harcamalarının GINI katsayısının Granger nedeni olduğunu göstermektedir ve ilgili literatürle uyumludur. Buna göre, doğru hedeflenmiş ve etkin yönetilen bir transfer harcamaları politikası, gelir eşitsizliğini azaltmakta etkili olabilecektir.

Toplumsal refahın artırılması, gelir dağılımının dengeli dağılımını ve ekonomik ve/veya sosyal açıdan dezavantajlı kişilerin yaşam standartlarının yükseltilmesi amacıyla çeşitli politika araçlarının kullanılmasını da içermektedir. Transfer harcamaları bu amaca yönelik olarak mutlak yoksulluk sınırının altındaki bireylerin gelirlerini artırmak suretiyle yoksulluk oranlarını düşürülmesine ve görece yoksulluğu azaltarak da toplumsal eşitsizliğin hafifletilmesine katkıda bulunmaktadır. Analize konu edilen dönemde Türkiye’de transfer harcamalarının GINI katsayısı ile nedensel bir ilişkisi bulunuyor olması, bir politika aracı olarak kullanımının toplumsal refahı arttırmakta etkili olabileceğini işaret etmektedir. Ancak transfer harcamaları politikalarının diğer politika araçlarıyla uyumlu olması ve yararlanacak kişilerin doğru belirlenmesi önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Afonso, A., Schuknecht, L. & Tanzi, V. (2010). Income Distribution Determinants and Public Spending Efficiency. *The Journal of Economic Inequality*, 8 (3): 367-389.
- Akbulut, E., Altundemir, M. E., & Güven, M. (2022). Türkiye ve AB Ülkelerinde Sosyal Koruma Yardımlarının Yoksulluk Üzerine Etkisi: Bir Panel Veri Analizi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 343-350. <https://doi.org/10.11616/asbi.1033102>
- Akın, F. (2015). Gelir Dağılımı ve Gelir Dağılımı Müdahale Gereği. *İş Ve Hayat*, 1(1), 9-24.
- Aktaş, E. E., & Dokuzoğlu, S. (2021). Sosyal Transfer Harcamaları-Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Karşılaştırmalı Panel Nedensellik Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(59), 119-140. <https://doi.org/10.18070/erciyesiibd.904436>
- Anolitik Bütçe Sınıflandırma Rehberi. (2019). Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/04/AnalitikEkorehber_2019-2021.pdf
- Arısoy İ, Ünlükaplan, İ. & Ergen, Z. (2010). Sosyal Harcamalar ve İktisadi Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisinde 1960 – 2005 Dönemine Yönelik Bir Dinamik Analiz. *Maliye Dergisi*, (158), 398 - 421.
- Ay, H., & Haydanlı, M. L. (2017). Vergi Yükü Ekseninde Toplumsal Yapının Gelir Dağılımı ve Yoksullukla İlişkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 136-153. <https://doi.org/10.30803/adusobed.342849>
- Çağan, S. (2023). Sosyal Transfer Harcamalarının Hanehalkı Tüketim Harcama Yapısı Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Ekonomi Politika Ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 539-552. <https://doi.org/10.30784/epfad.1314307>
- Çetinkaya, Ö., & Aslantaş, M. F. (2019). Merkezi Yönetim Cari Transfer Harcamalarının Mali Büyüklüğünün Değerlendirilmesi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 2(1), 41-50. <https://doi.org/10.33712/mana.538948>
- Çiftçi, H. (2018). Gelir Dağılımında Genel Teorik Tartışmalar. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 10(1), 18-33.
- Çil Yavuz, N. (2004). Durağanlığın Belirlenmesinde KPSS ve ADF Testleri: İMKB Ulusal-100 Endeksi ile Bir Uygulama. *İstanbul İktisat Fakültesi Mecmuası*. 54(1), 239-247.
- Dalton, H. (1928). Review of *A Study in Public Finance*, by A. C. Pigou. *Economica*. (23), 216–221. <https://doi.org/10.2307/2547800>
- Dayar H. & Akıncı A. (2020). Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Kişisel Gelir Dağılımına Etkisi. *Maliye Dergisi*, (179), 172 - 185.

- Demirci, N. S. (2017). Finansal Gelişmişliğin Özel Sektör Ar-Ge Harcamalarına Etkisi: Türkiye İçin Eşbütünleşme, Nedensellik, Etki-Tepki Analizleri ve Varyans Ayrıştırması (1990-2014). *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 157-182.
- Demirgil, B. (2018). Vergilerin Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Ampirik Bir Çalışma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 19(2), 118-131.
- Devine, J. A. (1983). Fiscal Policy and Class Income Inequality: The Distributional Consequences of Governmental Revenues and Expenditures in the United States 1949-1976. *American Sociological Review*, 48(5), 606-622. <https://doi.org/10.2307/2094922>
- Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (22), 37-50.
- Eroğlu, N., Altaş, D., Ün, T. & Ulu, M. İ. (2017). OECD Ülkelerinde Sosyal Yardım Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Panel Veri Analizi. *Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 335-354.
- Gottschalk, P. & Smeeding, T. (1997). Cross-national Comparisons of Earnings and Income Inequality. *Journal of Economic Literature*, 35(2), 633-687.
- Güriş, S., Çağlayan, E., Güriş, B. (2011) *Eviews ile Temel Ekonometri*, İstanbul : Der Yayınları.
- Haller, H. (1985). *Maliye Politikası Teorik Esasları ve Temel Problemler*. İstanbul: Güray Matbaası.
- Heady, C., Mitrakos, T., & Tsakoglou, P. (2001). The Distributional Impact of Social Transfers in The European Union: Evidence From The ECHP. *Fiscal Studies*, 22(4), 547-565.
- İlgün, M. F. (2015). Kamu Sosyal Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkelerine Yönelik Panel Veri Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*
- Karabulut, T., Ahi, L., & Gürsoy, Z. (2016). Kişisel Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin Giderilmesinde Transfer Gelirlerinin Etkisi: Türkiye Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 732-741.
- Karaş, E. (2024). Transfer Harcamalarının Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(82), 246-265. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1526280>
- Kirmanoglu, H. (2014). *Kamu Ekonomisi Analizi*. (5.baskı). İstanbul:Beta Basın Yayım.
- Jarque, C. M. & Bera, A. K. (1987) A Test For Normality of Observations And Regression Residuals. *Intl Statistical Review*, 55(2), 163-172

- Maitra, P. & Ray, R. (2003). The Effect of Transfers on Household Expenditure Patterns and Poverty in South Africa, *Journal of Development Economics*, 71(1), 23-49,
- Meriç, .Y. (2003). Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Transfer Harcamalarının Gelişimi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(2).
- Pınar, A. (2019). Maliye Politikası: Teori ve Uygulama. Ankara:Turhan Kitabevi.
- Sevim, S., Ayvaz Güven, E., & Eryiğit, P. (2016). Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri: Zaman Serileri Analizi. Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 7(3).
- Şengür, M., & Taban, S. (2016). Gelir Dağılımı-Tasarruf İlişkisi: Türkiye’de Hanehalkı Gelir Türünün Tasarruflar Üzerindeki Etkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(1), 49-71.
- Topuz, Y. V. (2011). Tüketici Güveni Ve Hisse Senedi Fiyatları Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Türkiye Örneği. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 53-65.
- Topuz, S. G., & Doğan, E. (2020). Transfer Harcamaları ve Gelir Eşitsizliği İlişkisi: Panel Nedensellik Analizi ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(3), 549-562. <https://doi.org/10.24988/ije.202035308>
- Ulbrich H.U. (2003) *Public Finance in Theory and Practise*.
- Yardımcıoğlu, F., & Yayla, Y. E. (2020). Sosyal Harcamaların Gelir Dağılımı Üzerindeki Etkisi: Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Örneği. *Gümrük Ve Ticaret Dergisi*. 7(19), 34-48.